लमजुङ जिल्लाका लोककथाहरूको
सङ्कलन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तहको द्वितीय वर्षको
दसौँ पत्रको आंशिक प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

अध्ययन प्रस्ताव

शोधार्थी
भरतराज पौडेल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६३

कृतज्ञता-ज्ञापन

नेपाली लोकसाहित्य नेपालीपनको ढुकढुकी हो । त्यसमा पनि लोककथा झनै लोकप्रिय विधा मानिन्छ । लोककथा नेपाली लोकजीवनको स्पन्दनबाट प्रवाहित नेपालीपनको पहिचान हो । यसको जगेर्ना गरी एक पुस्ताका विचार र अनुभवहरूलाई अर्को पुस्तामा हस्तान्तरण गर्नु सबैको कर्तव्य र जिम्मेवारी हो । यसैक्रममा यस कार्यलाई निरन्तरता दिनको लागि मैले "लमजुङ जिल्लाका लोककथाहरूको सङ्कलन र विश्लेषण" शीर्षकीय अध्ययन पत्र तयार पारेको छु । लमजुङ जिल्लाको सम्पूर्ण गा.वि.स. हरूमा पुगेर कथा सङ्कलन गर्ने उद्देश्य राखे तापनि सबै गा.वि.स. हरूमा पुग्न सकिएन । फेरि मौका मिलेमा सम्बन्धित क्षेत्रमा पुगी अझ धेरै लोककथाहरू सङ्कलन गरी लोककथालाई संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने कार्यमा लागिरहने छु ।

अध्ययनपत्र तयार पार्ने क्रममा मैले थुप्रै बौद्धिक व्यक्तित्वहरू र शुभचिन्तकहरूबाट प्रशस्त सहयोग र सद्भाव पाएको छु । अध्ययनपत्रको नमुना तयार पार्नेदेखि लिएर समापनसम्म समयको पावन्दी र व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि मलाई विशेष रूपमा सहयोग गर्नुहुने त्रि.वि. क्याम्पस नेपाली विभागका उपप्राध्यापक श्री डा. मोतीलाल पराजुलीप्रति हार्दिक कृतज्ञता टक्र्याउन चाहन्छु । पुस्तकालय प्रयोगमा विशेष जानकारी गराइदिनुहुने त्रि.वि. क्याम्पस जल तथा मौसम विज्ञान विभागका प्राध्यापक श्री तीर्थराज अधिकारीप्रति आभारी छु । यस अध्ययनपत्रलाई स्वीकृति प्रदान गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति चिरऋणी छु ।

यस अध्ययनपत्रको सङ्कलन र अध्ययन क्षेत्रमा आवश्यक सामग्रीको जानकारी दिएर सहयोग पुऱ्याउनुहुने सम्पूर्ण कथा वाचकहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यस अध्ययन पत्र लेखन क्रममा शुद्धाशुद्धीमा आवश्यक सहयोग गरिदिनुहुने सम्पूर्ण मित्रहरूमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । टङ्कण र गाताबन्दी गरी सम्पूर्ण रूपले परिमार्जन सहित कम्प्यूटर गरेर सहयोग गरिदिनु हुने दुर्क कम्प्यूटर सिस्टम कीर्तिपुर, नयाँबजारका दुर्कमान महर्जन र श्रीलाल माली पनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

भरतराज पौडेल

विषय-सूची

अध्याय-एक: अध्ययनको परिचय **१-६**

१.१ शीर्षक १

१.२ प्रयोजन १

१.३ विषय परिचय १

१.४ समस्याकथन २

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा ४

१.६ उद्देश्य ५

१.७ औचित्य ५

१.८ सामग्री सङ्कलन विधि ५

१.९ सामग्री विश्लेषण विधि ६

१.१० अध्ययनपत्रको रूपरेखा ६

अध्याय-दुई: लोककथाको सिद्धान्त **७-२९**

२.१ लोककथाको परिचय र परिभाषा ७

२.२ नेपाली लोककथाका तत्त्वहरू १०

३.२.१ कथावस्तु ११

२.२.२ पात्र ११

२.२.३ परिवेश ११

२.२.४ संवाद १२

२.२.५ उद्देश्य १२

२.२.६ भाषा १२

२.२.७ शैली १२

२.२.८ लोकतत्त्व १३

२.३ नेपाली लोककथाका विशेषताहरू १३

	२.२.१ ऐतिहासिकता	१३
	२.३.२ उपदेशात्मकता	१४
	२.३.३ सामाजिकता	१४
	२.३.४ भाग्यवादी प्रवृत्ति	१४
	२.३.५ अतिशयोक्ति मूलकता	१५
	२.३.६ कल्पनाको प्रबलता	१५
	२.३.७ रोचकता	१५
	२.३.८ धार्मिक प्रवृत्ति	१५
	२.३.९ सरसता एवम् सुगमता	१६
	२.३.१० मानवको मूल प्रवृत्तिसँग साहचर्य	१६
	२.३.११ प्रकृति मूलकता	१६
२.४	लोककथाको उत्पत्ति	१७
	२.४.१ प्रकृतिवाद	१८
	२.४.२ प्रसारवाद	१८
	२.४.३ विकासवाद	१८
	२.४.४ इच्छापूर्तिवाद	१९
	२.४.५ यथार्थवाद	१९
२.५	लोककथाको वर्गीकरण	१९
२.६	नेपाली लोककथाको अध्ययन परम्परा	२४

अध्याय-तीनः सङ्कलित लोककथाहरूको आख्यानात्मक तत्वका आधारमा विश्लेषण ३०-९७

३.१	इलमदेवीको कथा	३०
३.२	गोरुको टाउको	३३
३.३	पूर्वजुनीको ऋण	३६
३.४	राक्षस र बालक	३९
३.५	भ्यागुतो र राजा	४३

३.६ टुहुरी बहिनी ४८
३.७ कर्मको फल ५३
३.८ खन्चुवा ज्वाइँ ५७
३.९ दुई मीतको कथा ६०
३.१० टुहुराको दिन यसरी फर्कियो ६३
३.११ छट्टू स्याल ६७
३.१२ मूर्ख भाइ ७१
३.१३ सक्कली बूढीको नक्कली माया ७५
३.१४ टुहुरी बालक ७८
३.१५ तीन ढुङ्गाहरूको मर्म ८२
३.१६ स्याल, गोठालो र राजा ८६
३.१७ मुसे भाइको कथा ९१

अध्याय-चारः उपसंहार ९८-९९
४.१ सारांश ९८
४.२ निष्कर्ष ९९

सूचकहरूको परिचय १००

सन्दर्भग्रन्थ सूची १०१